

recull de textos burlescos. No és aquesta, però, l'única lectura possible del *LFP*, escrit també en la tradició de Boeci. Aquesta fusió d'elements satírics i greus demostra la complexitat del *LFP* i l'habilitat literària de Bernat Metge, que el nostre autor confirmarà anys més tard en *Lo somni*.

REQUESENS, Lluís de, Bernat MIQUEL, Martí GARCIA, Rodrigo DIES, Lluís DE VILA-RASA, Francesc SUNYER: *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, Jaume Torró (ed.), Barcelona: Editorial Barcino, 2009; «Els Nostres Clàssics», B29.

LLUÍS CABRÉ OLLÉ

Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
Lluís.Cabre@uab.cat

En aquest llibre s'editen trenta-vuit poesies (més dues esparses d'atribució dubtosa a Vila-rasa) de sis poetes que escriviren en català durant el regnat del rei Alfons IV, el Magnànim (1416-1458). N'hi ha alguna d'inèdita i alguna que només havia estat transcrita per Fèlix Torres Amat (1836) i Francesc Pelagi Briz (1867); d'altres es trobaven en edicions modernes (des que Amadeu Pagès va estudiar la influència de la poesia francesa el 1936); la majoria només comptava amb la benemèrita transcripció del *Cançonier de Saragossa* a cura de Mariano Baselga (1896). Ara les tenim totes puntuades, enteses i anotades, i establertes, si escau, amb recurs als altres testimonis manuscrits (e.g. p. 158). El conjunt és una aportació de pes en el camp de la poesia catalana medieval. Aquest no és el mèrit principal del volum.

Darrere de la fixació dels textos i la cronologia dels autors hi ha una investigació d'arxiu de primer ordre, i la pura força d'aquest treball de camp (encara que el devesall de dades de vegades faci difícil trobar la més important) permet establir hipòtesis d'interpretació de tot el període literari (ps. 15-30). Hi destaca una línia de força: l'obra dels poetes s'ha de vincular a les corts que l'acollien i la transmetien si es vol traçar una història de la poesia digna del nom. Això vol dir tenir en compte la xarxa de corts dels fills de Ferran I d'Aragó, el primer rei Trastàmara: Alfons IV, Joan rei de Navarra (després Joan II) i els infants Pere i Enric, i encara Carles, príncep de Viana, primogènit de Joan de Navarra. Es tracta d'una xarxa mòbil, pels viatges i la circumstància històrica, de manera que s'estén des de Navarra fins a Nàpols i Sicília, amb la ciutat de València jugant-hi un paper determinant. Jaume Torró no ha dibuixat encara el paisatge literari sencer, però ja se n'intueix el perfil. Haurem de desar l'esquema historiogràfic rudimentari que dividia la poesia en un abans i un després d'Ausiàs March i substituir-lo per una seqüència més rica en matisos: l'antic mestratge d'Andreu Febrer recollit i aprofundit per Jordi de Sant Jordi (mort el 1424); els anys del rei Alfons a València

fins a 1432, quan Ausiàs March comença a escriure per a Llir entre cards i, ara afegiríem, Martí Garcia compon sota la influència de Jordi de Sant Jordi; la continuïtat de les corts peninsulars, en especial a València, des que Joan de Navarra esdevé lloctinent d'Alfons el 1436, i el naixement d'una poesia ja escrita al dictat de March (cas de Pere Torroella o Lluís de Vila-rasa *alias* Lluís de Cabanyelles), que es difon igualment a Nàpols i en el cercle del príncep de Viana fins a 1461, quan es compila el *Cançoner de Saragossa*, en el qual convergeixen l'obra marquiana i peces de poetes que havien residit al Nàpols del Magnànim (Lleonard de Sos, Pere Torroella, mossèn Sunyer, Perot Joan). Aquesta juntura de la transmissió s'explica en un bon assaig d'història cultural incorporat a propòsit de la identificació de mossèn Sunyer (ps. 253-257). El lector interessat en les novetats historiogràfiques farà bé de llegir també el prefaci de Lola Badia i la introducció de l'editor; n'he glossat algun aspecte a *L'Avenç* (376, febrer de 2012, 54-55) i no cal insistir-hi.

El mètode que permet arribar a formular hipòtesis d'historiografia literària és tan clar i distint com difícil d'aplicar: convé buidar els arxius per identificar els escriptors i les connexions cortesanes del cas. El resultat és el següent. Torró identifica Lluís de Requesens (9 peces, sense incloure-hi una de desatribuïda) amb un cambrer del rei Alfons, fill de Lluís de Requesens, governador general de Catalunya; es casà el 1423 i morí el 1463. Identifica també Bernat Miquel (2 peces) amb un cavaller i doctor en lleis, documentat entre 1424 i 1456. No hi havia una identificació de Martí Garcia (10 peces i una cita), escuder, segurament valencià, la fama del qual arribà fins al *Canto del Turia* de Gaspar Gil Polo, ja al segle XVI, però en una nota afegida quan el llibre ja estava redactat (p. 126) Torró proposa identificar-lo amb un tallador del rei Alfons documentat el 1427 i el 1429; aquesta proposta casa amb la influència de Garcia en poetes més joves de l'entorn de Joan de Navarra com ara Pere Torrella i Francesc Ferrer (al qual Torró identifica de manera molt convincent amb un cavaller valencià, uixer de Joan de Navarra, alhora que situa la ficció del seu *Conhort* al Real de València, ps. 120-125): Martí Garcia fóra, per dir-ho així, de la generació d'Ausiàs March. Rodrigo Dies (3 peces), valencià, és el fill de Manuel Dies, majordom del rei Alfons (i autor del *Llibre de la manescalia*); la primera documentació és de 1421 i l'última de 1465. Lluís de Vila-rasa (9 peces), el més conegut dels sis poetes, havia estat identificat amb un uixer del Magnànim que morí entre 1435 i 1437; Torró proposa ara que es tractaria d'un fill homònim (Lluís de Vila-rasa i de Cabanyelles), un segon fill, que adoptà el cognom de la mare en casar-se (1458), tal com consta a l'arxiu (p. 211), i al qual es documenta des de 1426 fins a la mort el 1503. La preferència pel fill s'argumenta tàcitament (i aquest adverbí potser conté un dels retrets que es poden fer al volum ressenyat). Atesa la coneguda influència de March sobre la poesia de Vila-rasa, l'editor deu pensar que mal pot haver-se produït abans de 1435-1437 i que és més adequat pensar en el fill, per la cronologia i, un cop més, pel servei a Joan de Navarra. Les cinc balades de Lluís de Vila-rasa coincidirien llavors amb el dictat marquià imposat en altres poetes d'aquest mateix cercle, com ara Pere Torroella o

Jaume March (a qui ja no hem de confondre amb l'oncle d'Ausiàs). Als versos de Vila-rasa s'observa, en efecte, la petja de poesies marquianes adreçades a Llir entre cards (XXXVII) i a Plena de seny (III, XXVII), cosa que fa molt arriscada una imitació abans de la mort de Lluís de Vila-rasa pare. (Potser reforça aquesta hipòtesi el fet que la poesia IX de Vila-rasa inclou, als versos 33-36, la invocació «Amor, Amor» i la perífrasi «la que am», termes més característics de l'obra marquiana posterior al cicle per a Llir entre cards.) Finalment, l'editor proposa identificar mossèn Sunyer amb Francesc Sunyer (5 peces), antic servidor de l'infant Pere, després uixer d'armes del seu germà Alfons (el Magnànim) i resident durant molts anys a Nàpols; la referència més antiga porta a 1429 i la de la mort és de 1458. Amb ofici codicològic i cultura napolitana (ps. 268-270), Torró implica que només aquest Francesc Sunyer plenament italianitzat podia compondre danses (o *virelais*) associades a esparses tal com es combinava la *barzelletta* amb el *strambotto*.

Ja es pot veure que aquestes identifications sovint conjuguen les dades de l'arxiu amb arguments de la tradició literària, i convé fixar-s'hi. L'editor presenta cada poeta exposant-ne la documentació, que s'estén al llinatge més d'una vegada, com si aprofités l'ocasió per abocar tot el rendiment possible de les fitxes d'arxiu. Ha estalviat, doncs, desenes de treballs amb notícies fragmentàries. Ara bé, l'exhaustivitat documental, en algun cas potser excessiva, no hauria d'amagar que el volum és el resultat d'una feina de filòleg en sentit propi, val a dir del domini de la història, la història cultural, la llengua antiga, els còdexs i, naturalment, la literatura (versificació inclosa). Torró llegeix els textos amb atenció. És l'atenció a la llengua, per exemple, el que subratlla un debat entre Lluís de Requesens i Joan Berenguer de Masdovelles potser anterior a 1436 (p. 95); la mateixa atenció que porta a justificar en els models poètics els pocs provençalismes de Martí Garcia (e.g. p. 140). L'exercici de lectura literària destaca en els davantals dedicats a aquest poeta: van descrivint amb finor els procediments amb què anava teixint els versos de Jordi de Sant Jordi i Andreu Febrer. Alternativa a la severa dicció marquiana, l'obra de Martí Garcia, ara rescatada, podria semblar una successió de laments sense gaire personalitat; entesa des dels models poètics premarquians proposats per l'editor, ens hauria de recordar la importantíssima influència de la lírica francesa, del lai i les formes laiades (terme de Josep Romeu feliçment recuperat), per molt que avui els textos de les danses i altres peces amb música ens semblen una expansió melangiosa i prou. La peça VI de Garcia, un homenatge als estramps de Jordi de Sant Jordi, és un excel·lent testimoni de la tradició autòctona que arrenca d'Arnaut Daniel. No menys literària és la lectura en sèrie de les cinc balades de Vila-rasa, precedida d'un bon compendi del gènere i de la tradició que coneix breus cicles lírics (ps. 214-215).

Un editor que tingués poca matèria a explicar i hagués d'escampar la mantega en una capa fina, hauria anotat amb profusió aquesta trentena llarga de textos. No és el cas. Les notes que fan referència a la llengua o a la fixació del text són concises. Les que recullen un motiu de la tradició, en canvi, a vegades s'allarguen en la mateixa mesura que els mitjans informàtics ajuden a documentar un terme (vegeu

la que tracta de Fortuna a la p. 170). Les millors, diria, són les que retallen el re-fons cultural d'uns versos, així en l'elogi del rei Alfons obra de Bernat Miquel: Torró hi reconeix l'esquema de les virtuts morals de l'Ètica aristotèlica passat per Gil de Roma, i anota amb certesa el cesarisme del Magnànim (ps. 111-112); aquesta peça i la poesia LXXII d'Ausiàs March s'il·luminen l'una a l'altra. Les notes de cultura clàssica apareixen en moments oportuns (e.g. quan Rodrigo Dies cita l'*Andria* de Terenci, p. 196). Aquests apunts escadussers només poden ser il·lustratius. El paper es va escurçant i les pàgines web s'allarguen. El volum ressenyat mostra que, als països que no tenen tota la feina essencial feta, convé guardar un espai per a la història i la filologia.

Curial e Güelfa. edició crítica i comentada de Lola Badia i Jaume Torró. Barcelona: Quaderns Crema, 2011; «Sèrie Gran», núm. 26.

ANTÒNIA CARRÉ

Centre de Documentació Ramon Llull, UB - Universitat Oberta de Catalunya
acarrep@uoc.edu

L'aposta de l'editor Jaume Vallcorba d'incloure obres medievals amb ortografia normativitzada a les col·leccions de l'editorial Quaderns Crema és un luxe per a la cultura catalana. L'aposta va molt més enllà del que ofereixen al públic culte editorials tan prestigioses com Garnier-Flammarion, els antics Panther Books o I classici della BUR perquè les edicions de Quaderns Crema contenen uns comentaris que enriqueixen el text i que ajuden a interpretar-lo en el context cultural ampli que el va produir. Seguint aquestes pautes —que produeixen uns volums d'aparença més agradable que els de la col·lecció «Letras Hispánicas» de l'Editorial Cátedra—, Vallcorba ha publicat *Lo somni* de Bernat Metge, *Àngels e demonis* de Francesc Eiximenis, l'*Espill* de Jaume Roig i ara el *Curial e Güelfa*. La feina que han fet Lola Badia i Jaume Torró en aquesta última publicació és esplèndida. No se m'acut cap adjectiu més contundent que reculli els criteris de rigor filològic, profunditat intel·lectual i prosa clara i distinta que s'hi han aplicat. L'edició és el resultat de molts anys de recerca i de lectures, que és l'única manera de treballar que reconeix la filologia, per més que els organismes acadèmics i avaluadors empenyin la investigació en humanitats a rodolar per topants farcits de pressa i de burocràcia estulta.

El primer motiu d'elogi són els criteris adoptats per a la fixació del text, que tenen manifestacions externes i textuals. Com és lògic, els editors parteixen del manuscrit 9.750 de la Biblioteca Nacional de Madrid i fan ús de les conjectures i de les notes de les edicions fins ara canòniques, que són les de Rubió i Lluch, Miquel i Planas i Aramon. L'edició de Badia i Torró, amb ortografia fabriana, es deixa llegir molt bé i, en aquest sentit, és d'aplaudir l'opció de transcriure els